

Borbély Károly docens

„Békesség nektek...”

Thorma János

1870-1937

1870. április 24-én született Kiskunhalason, tizennégy éves, amikor családja Nagybányára költözött, ahol a szépséges környezet egy életre magához kötötte. A tanulóévek, az utazások után ide tér meg, hogy élete legjelentősebb alkotásait – köztük a híres művésztelepet is – létrehozza.

A mintarajziskolában a nagyszerű művészetpedagógus, Székely Bertalan tanítja, 1888-ban Münchenben a másik legendás mester, Hollósy Simon környezetéhez kötődik, majd 1892-ben Párizsban, a Julián Akadémián tanul.

1884-ben végleg Nagybányára költözik, 1896-ban Hollósy Simonnal, Réti Istvánnal, Ferenczy Károllyal és Iványi-Grünwald Bélával megalapítják a nagybányai művésztelepet, amely a magyar festészet egyik jelentős iskolája lett.

„Számukra a festészet nem pénzkeresés, nem reprezentáció, hanem mindenekelőtt etikai tevékenység volt, elsődlegesen a művészi hitelre törekedtek.” (Aradi 1983) Művészetükben a modern festészet tanulságaira figyelve keresték a sajátosan magyart, a nemzeti jelleget. Thorma János neveltetésénél fogva és egész személyiségéből adódóan elkötelezettje volt a magyarságnak, a nemzeti eszmének. Természetes hogy egész lelkével, művészetével, tehetségének minden erejével ezt kívánta szolgálni.

Önarckép 1910. olaj, vászon 50x45 cm MNG

Thorma Jánost jó hazafinak nevelték - de milyen nehéz is jó hazafinak lenni, néha még a saját hazánkban is! A honfoglalás ezer éves évfordulójára festette az *Aradi vértanúk, október hatodika* című remekművét. Ám e művet – bár a művészek közt és a

közönség körében is nagy sikert aratott – Ferenc József császárra való tekintettel csak nem hivatalosan állították ki.

Arra a Ferenc császárra kellett itt tekintettel lenni, aki kiadta a parancsot Haynaunak: „ a legnagyobb szigorúság a kompromittáltakkal szemben. Sok fejnek kell lehullania, mint a kiemelkedő mákfejeknek, ha az ember fölöttük ellovagol.”(Bencze2001)

Neki „kompromittáltak” – nekünk nemzeti hőseink. Vértanúk.

„Békesség nektek” írta Thorma János egy Krisztust ábrázoló festménye alá. „Békesség nektek” – mondja talán a zokogó, szemeit törölgető pap is – miközben az elítéltekért imádkozik. A fojtogatóan sötét ég alatt, a katonák zárt négyszögében, szemben a kivégző oszlopokkal a hős tábornokaink csoportja. A papok ruhájának kivillanó fehérjére a császáriak egyenruhája és az oszlopokon megcsillanó fények szigorú, könyörtelenül zárt sora rímel. Éles fényvonalaiik fájdalmasan hasítanak bele a finoman árnyalt, tompa szürkességbe, erőszakos ritmusuk az életút végét lükteti. A zöldesszürke felhők közül – mint isteni szem – tekint le valami túlvilági fényaláb – összekötve a halálraítélteket, derengő fényharangba vonva a hősként halálba menőket. A végtelen horizont fölött, az aranyló szürke felhők, mint a tenger hullámai, sorokba rendeződnek, vonalaikkal a bitófák felé lendülnek. Égi utak.

„A szörnyű dráma borús októberi napon folyik, a levegő telítve van finom párával, amely enyhén befátyolozza a tájat, a katonaság caréját, a hős áldozatok alakját, az egész képet. Leheletnyivel tompítja a színeket, enyhíti a formák plasztikáját, elvesz minden élességet és érdekességet. Szürke fátyla a reménytelenség hangulatába borítja a tragédiát. Ebben az esetben a festői előadásnak ez a módja fokozza a kompozíció hatását, és biztosítja a művész érzelmeinek átadását a kép szemlélőibe.”(Lyka1953)

Aulich Lajos, Damjanich János, Dessewffy Arisztid, Kiss Ernő, Knézich Károly, Lahner György, Lázár Vilmos, Leiningen-Westerburg Károly, Nagysándor József, Pöltenberg Ernő, Schweidel József, Török Ignác, Vécsey Károly! Békesség nektek!

Aradi vértanúk, október hatodika (1893-1896)
(olaj, vászon350 x 633 cm) MNG, letétben Thorma János Múzeum, Kiskunhalas)

„A képet természetesen nem vásárolta meg senki; a múzeumoknak nem kellett lojalitási okokból, magánemberek nem tudtak volna mit kezdeni a hatalmas méretű képpel, hajbókoló közéleti nagyságok szinte ünneprontásnak tekintették egy ilyen tárgyú mű puszta megjelenését is...A kép aztán évtizedeken át felgöngyölve hevert Thorma műhelyében, amit meglehetősen megsínylett. A fiatal, még csak huszonhat éves művésznek meg kellett elégednie a közönség általános lelkesedésével, ami természetesen nem is a művésznek, hanem a kép tárgyának szólt.”(Lyka1953)

A trianoni béke után történelmi kompozícióit Debrecenben tárolta, majd 1929 után a Román kormány engedélyezte, hogy haza, Nagybányára szállítsa őket. Végül a nagy sikert aratott *Aradi vértanúk* a Magyar Nemzeti Galéria tulajdonába került, ma letétben van a kiskunhalasi Thorma János Múzeumban.

Irodalom:

- A művészet története Magyarországon. Szerk.: Aradi Nóra. Budapest. Gondolat. 1983.
- Bencze László: Uralkodók, főrangúak, katonák. <http://hu.wikipedia.org/wiki/Aradi>
- Lyka Károly: Festészeti életünk a millenniumtól az első világháborúig. Magyar művészet 1896-1914. Budapest. Corvina 1953.